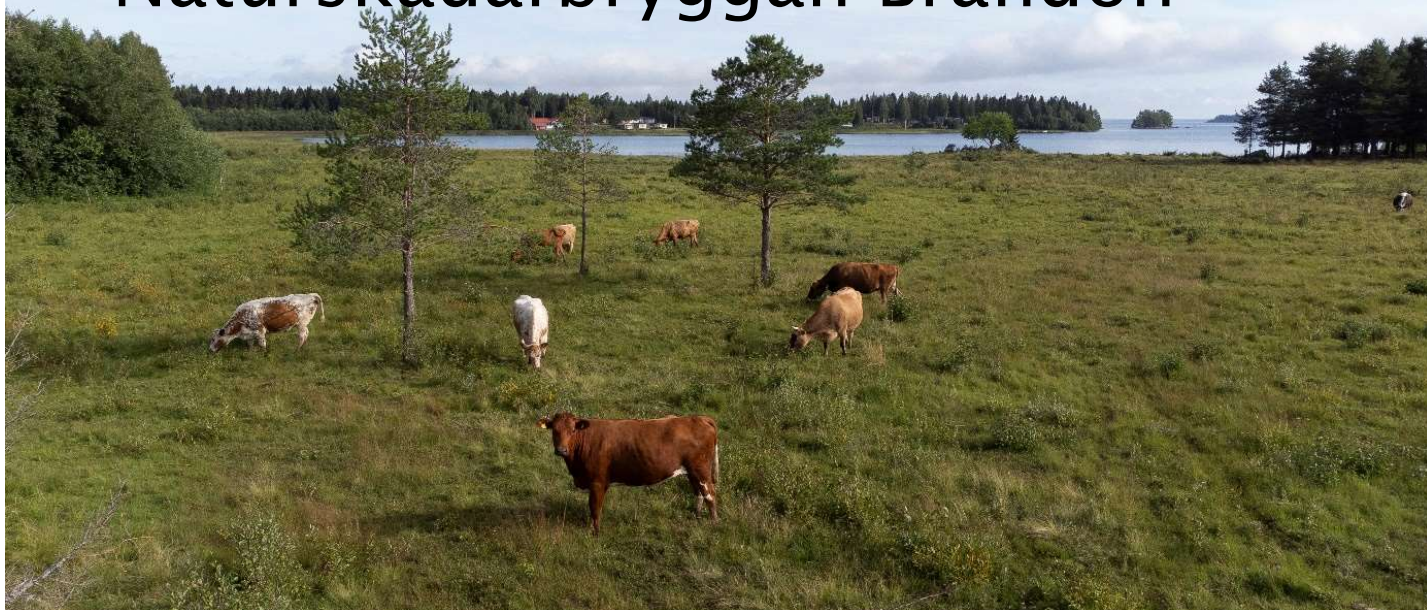

Naturskådarbryggan Brändön

Brändön bjuder på två miljöer som förr var vanliga längs kusten: fiskeläge med sjöbodar och betade strandängar där korna formar naturen. Från NATURSKÅDARBRYGGAN kan du blicka ut över allt detta.

Fiskeläget

Där människorna landar strömming, löja och andra fiskar efter fisketurerna – där blir det en del spill av fisk och fiskrens. Då trivs måsar, trutar, kråkor och skator som hittar godsaker att äta. Där det finns byggnader med utskjutande tak, dit söker sig också både hussvalor och ladusvalor för att bygga sina bon.

Strandängarna

Betade strandängar var förr en mycket vanlig landskapstyp längs Bottenviken. I Luleå kommun finns de idag kvar på några få platser. Korna skapar ett öppet landskap, där buskar och höga växter betas bort av korna – då trivs gräs, korta örter, taggiga växter och vissa svampar liksom många fågelarter.

Texter och foton: Thomas Öberg / Natur i Norr

Med projektet NATURSKÅDARBRYGGAN har vi tillgängliggjort denna spännande plats genom stöd av EU. Brändön / Örarnas byautvecklingsförening.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Europa investerar i landsbygdsområden

Havtorn

Krypvide

Buskar

På strandängarna finns några stora, täta snår av **havtorn**. De är en buske med vassa tornar som korna undviker. Havtorn ger på honbuskar goda, orange, C-vitaminrika bär. Här finns också stickiga **enbuskar**, som korna helst undviker. Ett av våra minsta viden lever också här på strandängarna - **krypvide**. Den är så låg att den undkommer kornas bete.

Nickskära

Blåsäv

Andra växter på strandängarna

Gräs och halvgräs tål hårt bete, eftersom de växer nerifrån, inte i toppskotten. **Norrlandsstarr** och **flaskstarr** bildar täta bestånd på ängarna tillsammans med det ganska höga gräset **madrör**, en vanlig norrlänning. Här finns också den höga **blåsäven** och den korta **knappsäven**. Längs diket växer **nickskära** och **sprängört**. Sprängörten är faktiskt giftig för kor att äta. Troligen undviker de helst den giftiga växten.

Många låga örter trivs också på strandängarna. Den lilla **strandögonströsten**, endemisk för Bottenviken, växer sida vid sida med **ormrot**, **slätterblomma** och **grönlandsgäsört**, en arktisk art. **Svart jordtunga** - en liten sällsynt svamp, dyker vissa år upp på ängarna,

Strandögonströst

Kreatursbete och djurliv

Där det finns kor, finns det också komockor. Det kryllar av fluglarver och andra larver i mockorna. Dessa lockar till sig svalor och andra insektsätande fåglar. När vegetationen betas ner och gräset blir kort, skapas också fina betesmarker för gäss, änder, tranor, svanar, vadare och ringduvor liksom för harar. På betesmarker skapas därför hög biologisk mångfald.

Fågelarter Brändö hamn och strandängar

Kanadagås

Gåsen härstammar från Nordamerika. På 1930-talet utplante- rades kanadagäss här i Sverige som ett nytt jaktbart vilt. Gåsen spred sig norrut och är vanlig idag. Den är brun, med svart huvud och vit kindfläck. Det starka lätet - *ahonk*- hörs långt.

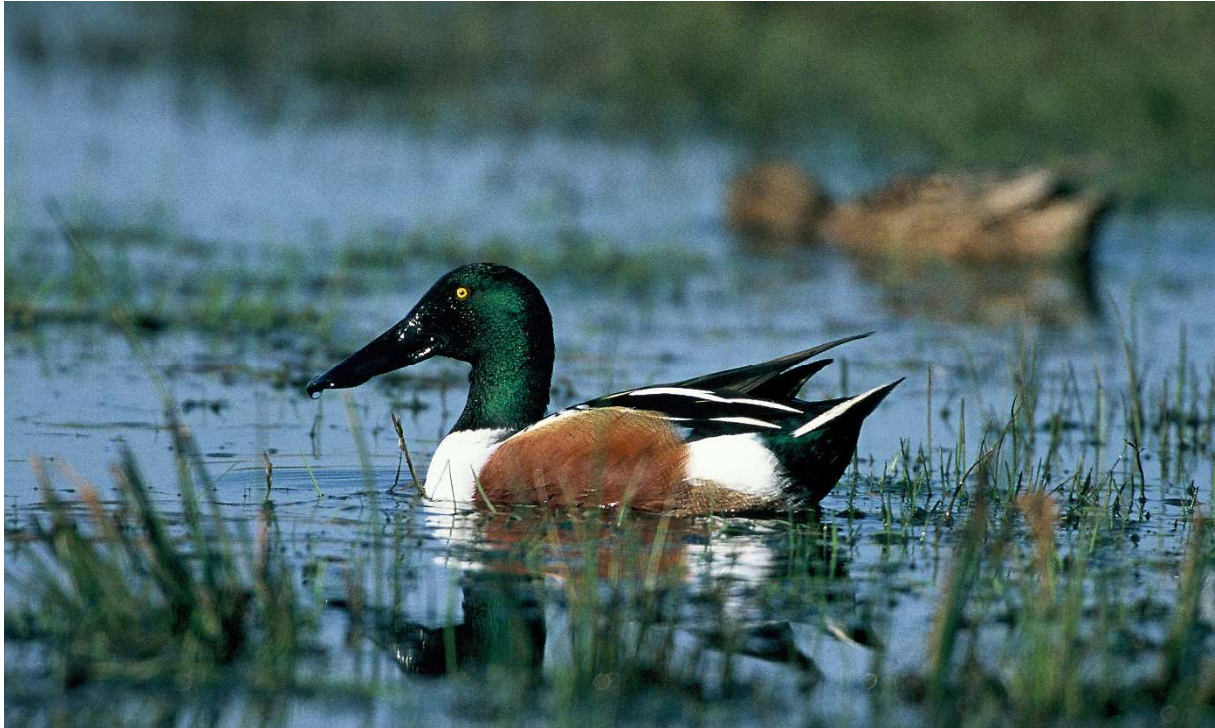
Grågås

Grågåsen har ett strävt kacklande läte. Den häckar i fjärdar och på skärgårdsöar men betar gärna på åkrar och betesmarker. Gäss är vaksamma och flyr för människor. På sommaren får de stora kullar av gässlingar.

Sångsvan

Sångsvanen har, från att vara sällsynt, blivit en vanlig häckfågel på myrar och i sjöar, till och med längs vägar och inne i samhällen. Flera par häckar på Brändön och syns också rasta på strandängarna och omgivande åkermark. På långt håll hör man sångsvanens trumpetande. Gråa svanar är ungfåglar från året innan.

Skedand

Skedanden är en ganska ovanlig simand. Här på strandängarna syns den då och då. Både den färggranna hanen och den diskretare honan har överdimensionerat stora och breda näbbar. De svänger näbben i sidled och silar fram vattenväxter och småkryp ur vattnet.

Bläsand

Skedand, bläsand, kricka och gräsand är simänder som inte dyker för att leta föda utan bara tappar med stjärten upp för att nå maten. Bläsanden är en näpen och rund and som flyter högt och lätt på vattnet. Hanen har ett chokladfärgat huvud med gul bläs. Bläsandens busvissling kan höras på långt håll. Den går gärna upp på land för att beta.

Kricka

Krickan är vår minsta simand. Hanen har en giftgrön vingspegel och ett lika grönt fält runt ögonen. Krickan lyfter lätt som en helikopter rakt upp ur vattnet när den blir skrämmd. Under flyttning samlas den ofta i stora flockar. Den låter som den heter – *krick, krick, krick*.

Gräsand

Gräsanden är vår vanligaste and, tam i städerna och skygg i naturen. Hanen lämnar honan när hon kläckt sin kull. Då kan du se stora hanflockar av gräsänder och bläsänder som ruggar, ömsar fjäderdräkt.

Vigg

Vigghanen är svart och vit. Han har en lång hängande tofs på det helsvarta, runda huvudet. Honan är brun och har en liten tofs. Den är en dykand som dyker och fångar småfisk och vatteninsekter.

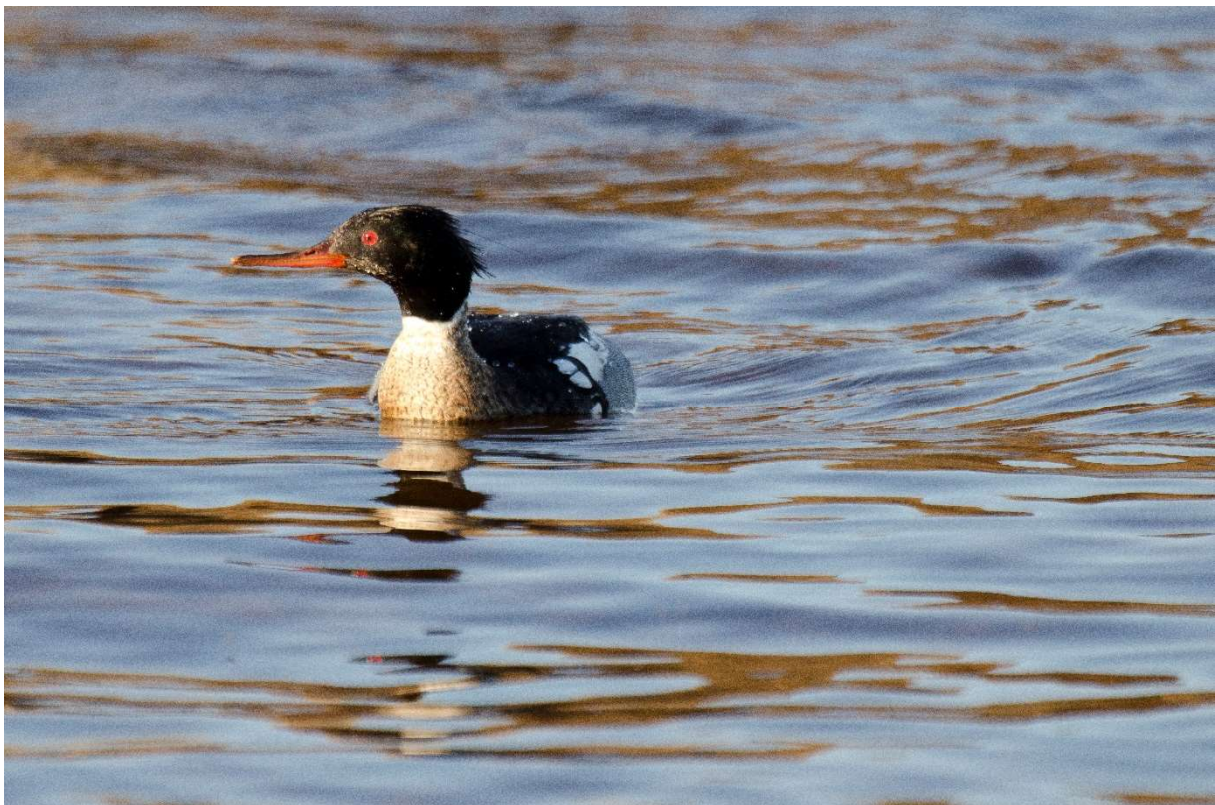
Knipa

Knipan kommer redan i april, samtidigt med sångsvan och storskrake. Den är en dykand, som dyker och fångar småfisk och små vattendjur i tjärnar och sjöar. Hanarna har vit kindfläck på svart huvud. Honan är mer kamouflerad i grått och brunt. I flykten visslar vingarna högljutt. Knipan häckar i gamla hackspethål eller i uppsatta knipholkar.

Storskrake

Storskraken dyker skickligt och fångar fisk och vattenkryp. klara färger i vitt, svart och rosa. Den häckar i övergivna spillkråkehål men också gärna i stora holkar. På hösten samlas skrakarna i stora flockar för att fiska kollektivt på havet.

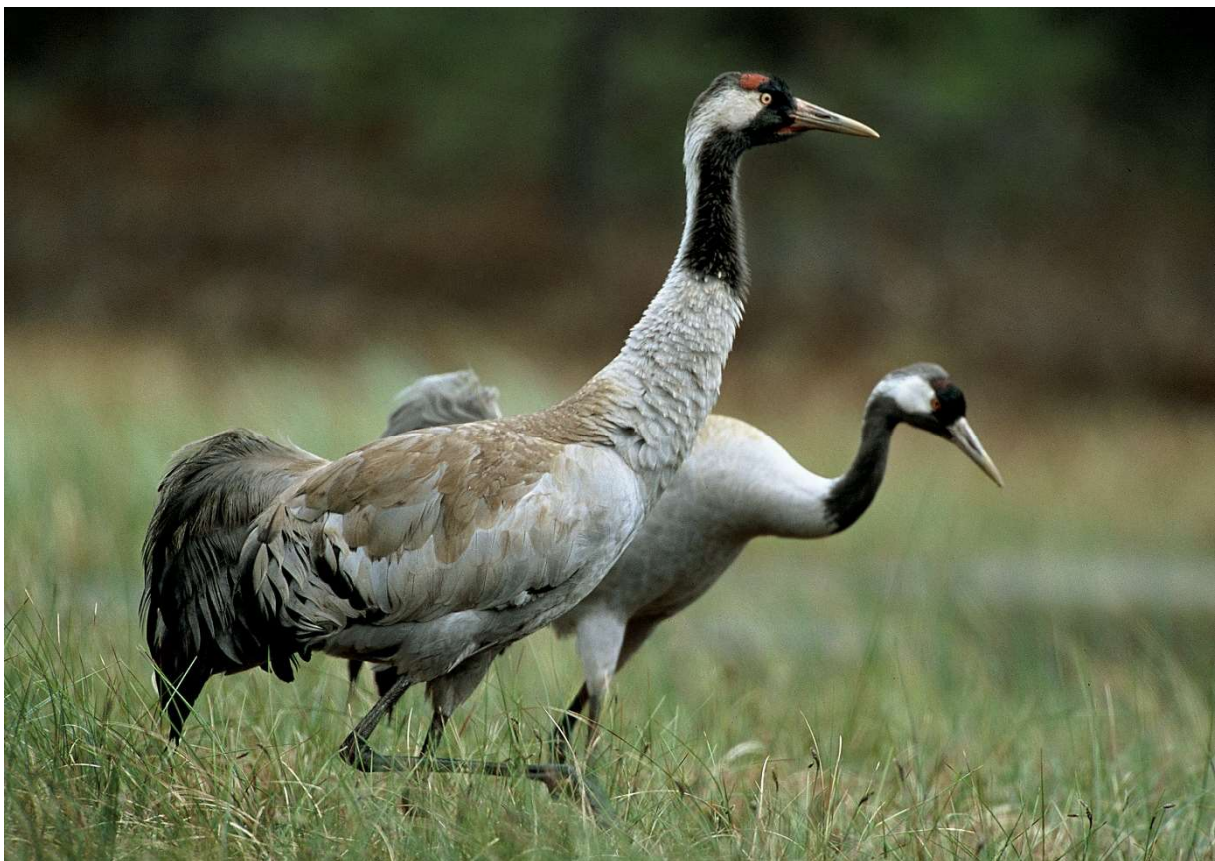
Småskrake

Småskrakens hane är mer brokig i färgerna och med rufsigare frisyra än storskrakens hane. Lite hippie helt enkelt bredvid den välkammade storskraken. De två skrakarnas honor är färgade i brunt och grått och kan vara lite svåra att skilja åt. Småskranken häckar gärna under stenar eller under sjöbodar nära stranden. De kan liksom småskranken uppträda med över tio ungar i kullarna.

Ringduva

Vår vanligaste vilda duva är vackert grå med partier som skimrar i grönt eller rosa och en vit fläck på vardera sidan av halsen. Den syns ofta leta mat på strandängarna och på fälten i byn – men bygger sina bon uppe på trädens grenar, ofta i täta granar. Sången är ett femstavigt ugglelikt hoande

Trana

Under senare årtionden har tranorna ökat starkt i Sverige och blivit alltmer orädda för människan. Tranor både rastar och häckar på Brändön. De äter grodor och till och med fågelungar men söker sig också ut på åkrar för att beta. På sommaren ser man ofta de brunare årsungarna tillsammans med sina föräldrar.

Tofsvipa

På strandängarna häckar tofsvipor. De kastar sig i djärva flyktlekar över ängarna och låter höra ett gnälligt jamande läte. För oss människor är de ett härligt vårtecken. Ägg och ungar lever farligt i de enkla bona direkt på marken – föräldrarna spelar skadade för att locka bort rovdjur och rovfåglar.

Större strandpipare

Den större strandpiparen syns ofta söka småkryp på lerbänkarna vid lågvatten. De springer ryckvis över stranden, lyssnar och plockar upp larver ur gyttjan. Den brokiga färgsättningen är faktiskt ett bra kamouflage.

Storspov

Flöjtande storspovar i spelflykt är skönaste vårtecken på odlingsmarkerna. Spovarna blir allt färre söderut i landet men är ännu vanliga i nordligaste Sverige. Spoven vill ha öppna våtmarker, där rävar har svårt att smyga sig in på boet.

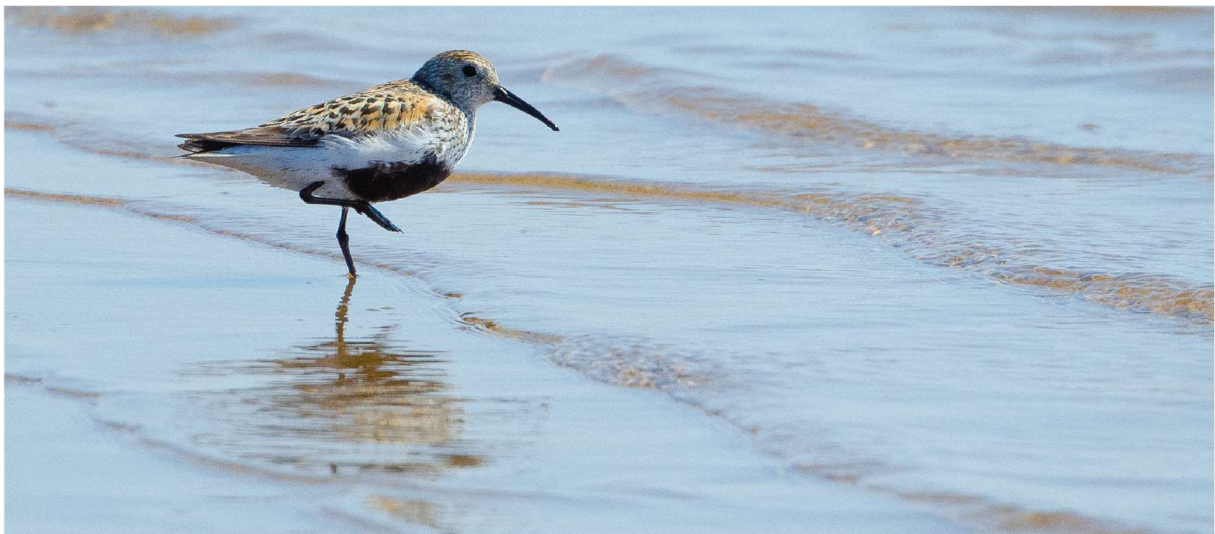
Brushane

Flyttande brushanar syns ofta på strandängarna. Kanske häckar de också här i enkla bon på marken. Honorna är brunspräckliga, medan hanarna har färgglada plymer på halsen som ska imponera på honorna när de dansar piruetter på ängarna. Brushanespel är ett skådespel, men alldeles tyst!

Mosnäppa

Den lilla mosnäppan häckar på öar i skärgården. Den är oansenlig men har ett lustigt, svirrande spel då den också flyger omkring med surrande flykt. Som andra snäppor så söker den mat i strändernas gyttja.

Kärrensäppa

Kärrensäppan häckar på fjällmyrar och tundra, men syns rasta på Brändöns strandängar på väg till eller från övervintringsområden i Afrika. Den lilla vadaren känns igen på svagt böjd näbb, svart fläck på magen och ett skorrande läte - "krrrrry".

Enkelbeckasin

Enkelbeckasinen hörs på strandängarna. Ett tickande läte *tacky-tacky-tacky* avlöses av ett starkt bråkande ljud. Den bräker i flykten med stjärten när de yttersta stjärt pennorna vibrerar. Som andra vadare har den sitt bo på marken.

Drillsnäppa

Den vanligaste vadaren på stränder i hela landet. Den springer omkring och plockar småkryp i gyttjan men flyger också gärna på kupade vingar över vattnet samtidigt som den drillar länge och intensivt. Lägg märke till magens vita färg som går upp i en kil mellan hals och vinge.

Rödbena

Kanske den vanligaste vadaren längs Bottenvikens stränder. Den flöjar högljutt – *tjuhu, tjuhu*, och varnar irriterat när man kommer nära bo och ungar. Röd näbb och röda ben är kännetecknet. Ofta sätter den sig och flöjtar i en trädtopp eller på en lada eller sjöboda.

Grönbena

Grönbenan är vår vanligaste vadare. Den trivs på myrar och våta stränder. Spelet är ett "*jiff, jiff, jiff*" som följs av ett "*lullilullilullilul*" i flykten eller från en trädtopp. Äggen lägger den i ett enkelt bo på marken.

Gluttsnäppa

En stor snäppa, ljus med vit mage och till skillnad från andra snäppor - en svagt uppåtböjd näbb. Den har ett kraftfullt spel: "tju tju tju" som följs av ett högljutt "klyvi klyvi klyvi klyvi" i flykten. Gluttsnäppan trivs både på stora myrar och längs havsstränder och sjöstränder.

Skrattnås

Skrattnåsar häckar i stora kolonier i grunda fjärdar eller på trädlösa skär längs kusten. Det är en nås vars skrån hörs långt. Kroppen är grå och vit, men huvudet brunt. Här på strandängarna samlas de ofta för att vila eller söka mat i vattnet.

Dvärgmås

Dvärgmåsar brukar flyga över strandängarna för att jaga sländor och myggor i luften. De återkommer senare än andra måsar, i tid för sommarens insektssvärmar. I flykten fångar den sländor och andra insekter. Världens minsta mås är den faktiskt, med gnälligt läte och mörk vingundersida.

Fiskmås

Fiskmåsens klagande läte står för skärgårdens sommarmusik. Den häckar i många miljöer – på stränder, på klippor eller till och med på hustak. Till skillnad från skrattmåsen, har den vitt huvud.

Gråtrut

Gråtruten är en kraftfull måsfågel med ett starkt ropande läte i baston. Den är en allätare som gärna äter fisk och as, men också fångar och sväljer andungar hela. Sitt enkelt hoprafsade bo lägger den på marken.

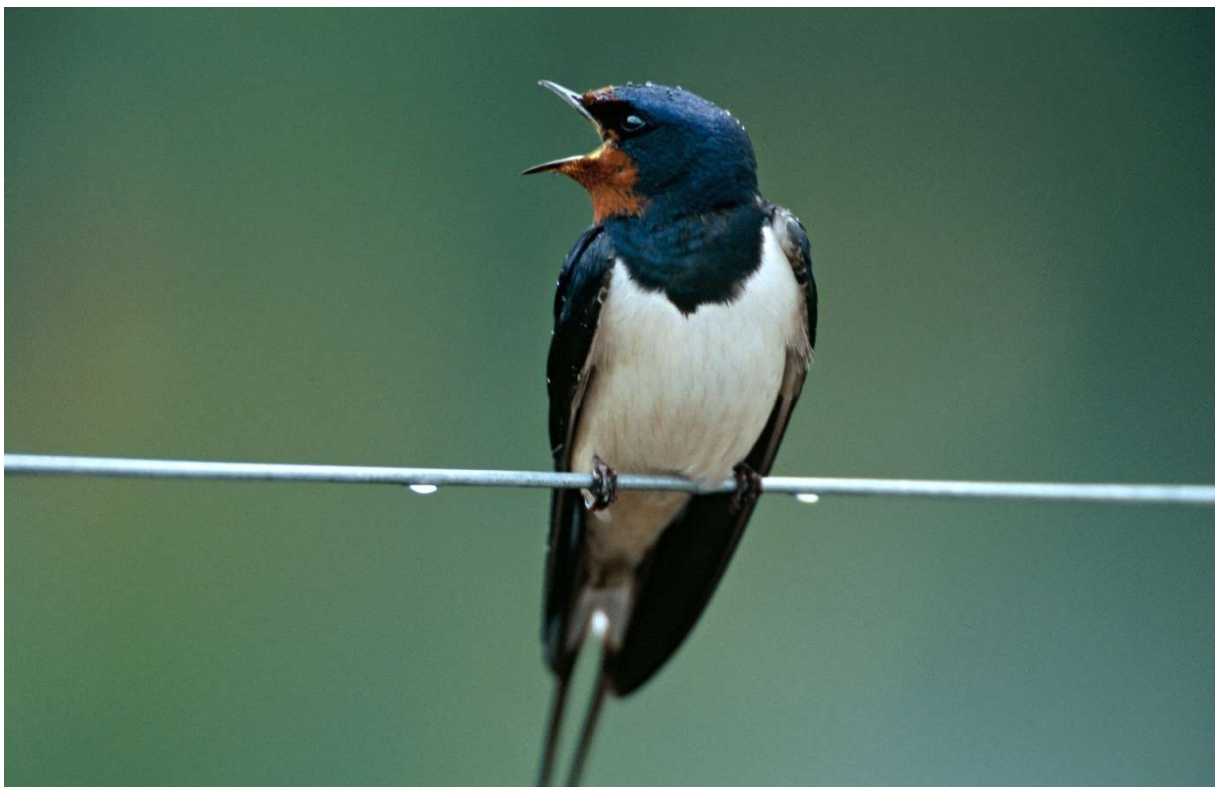
Silvertärna

Silvertärnor häckar i hamnområdet. De står stilla i luften, spanar efter småfisk, stört dyker och kommer upp med bytet i näbben. Tärnan har smala vingar och lång kliven stjärt. Den har en lång, röd näbb utan svart spets. Tärnan försvarar aggressivt bo och ungar. Även fisktärnor syns vid stränderna. De har något kortare stjärtspröt och oftast svart näbbspets.

Kråka

Kråkor söker sig gärna till människor. Nära människor hittar de gott om mat. Kråkan är allätare, äter både grönsaker, levande djur och as - döda djur. Längs stränderna hittar den ofta döda fiskar och annat gott som flutit iland. Sina risbon bygger de i täta träd.

Ladusvala och hussvala

Ladusvalor och hussvalor jagar över strandängarna. Här över Brändöns betesmarker med sina kor finns flugor och andra insekter att fånga i luften. Ladusvalan känns igen på röd haka och långa stjärtspröt. Sina bon bygger den under tak, ofta i lador och sjöbodas. Hussvalorna bygger sina lerhus på husväggar. De har en kortare, kluven stjärt än ladusvalan och en tydlig vit övergump i den svarta dräkten.

Stare

Staren har minskat starkt när många jordbruksmarker har lagts ner. De häckar i hackspetthål eller i holkar med stort hål. Staren trivs på betesmarker där det är många insekter kring kor och komockor – på höstarna samlas de i stora mängder och syns sitta i rad på luftledningar.

Rödvingetrast

Björktrast

Rödvingetrast och björktrast

Rödvingetrastar och björktrastar letar gärna mask och insekter på kornas betesmarker. Sina välformade bon bygger de i en grenklyka på ett träd.

Stenskvätta

Stenskvättan trivs på strandängar och betesmarker. Där finns det gott om insekter att fånga och äta. Stenskvättan sitter ofta på en sten, smackar och viftar på stjärten innan den kastar sig ut för att fånga insekter i flykten.

Sädessärla och gulärla

Gulärlan är lik sädesärlan, men har gul mage. Den hör strandängar och öppna myrmarker till och syns ofta sitta i toppen av en buske och sjunga. Liksom sädesärlan springer den ofta längs havsstränderna där det finns gott om småkryp att äta.